

Н. Ф. Баландіна

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ПРАЦЬОВИТОСТІ Й НЕРОБСТВА В ПОЛЬСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Мирошніченко І. М. Фразеосемантичне поле «працьовитість / неробство» в польській мові / І. М. Мирошніченко. – Київ : Наукова думка, 2014. – 248 с.

Монографія Ілони Мирошніченко «Фразеосемантичне поле «працьовитість / неробство» в польській мові» присвячена важливій і маловивченій у славістиці науковій проблемі. Актуальність дослідження впливає із завдань сучасної лінгвістичної семантики, що передбачають аналіз структури та значення мовних одиниць, які хоча й пов'язані між собою, однак постають у формі відносно автономних угруповань.

На відміну від сучасних інтердисциплінарних досліджень фразеологізмів, рецензована монографія виконана в руслі класичної таксономії зі здебільшого узвичаєною термінологією – *синонімія, полісемія, омонімія, варіантність*, що жодним чином не применшує її теоретичної значущості й наукової новизни. Теоретичне значення праці І. Мирошніченко полягає в подальшому розвитку структурно-семантичного підходу до фразеології й робить внесок у роз-

виток теорії стабільності / варіантності усталених словесних комплексів, а наукова новизна визначається тим, що вперше проведено комплексне дослідження польової організації семантики на прикладі фразеологічного поля «працьовитість / неробство» в польській мові, здійснено аналіз парадигматичних зв'язків і внутрішньої форми одиниць, що утворюють означене поле.

Дібраний І. Мирошніченко багатий фразеологічний матеріал – 1007 одиниць – надає дослідженню потрібної верифікаційної цінності. Для добору матеріалу було залучено насамперед фразеологічні та тлумачні словники польської мови, а також інші джерела: сленгові й діалектні словники, зібрання прислів'їв і приказок, електронний корпус польської мови.

Рецензована монографія складається зі вступу, трьох розділів, висновків, бібліографії, списку джерел та «Ідеографічного словничка польського фразеосемантичного поля “працьовитість / неробство”», який дослідниця представила в додатку.

Перший розділ «Теорія фразеосемантичного поля у славистиці» присвячено теоретико-методологічним засадам аналізу, з'ясуванню змісту ключових понять *фразеологічна одиниця*, *фразеологічний синонім*, *фразеологічний варіант*, *фразеосемантична підгрупа*, *фразеосемантична група*, *фразеосемантичне мікрополе*, *фразеосемантичне поле*. Здійснено огляд попередніх досягнень у галузі вивчення лексико-семантичних (праці В. Русанівського, Л. Васильєва, Г. Щура, Н. Філічевої), лексико-фразеосемантичних (дослідження Л. Банкової, О. Ганопольської) та фразеосемантичних полів (праці Н. Грозян, Н. Дем'яненко, І. Іванової, Н. Крисенко, Е. Покровської, Ю. Прадіда). Обґрунтовано доцільність моделювання автономних фразеосемантичних полів (с. 15–16). Для дослідження фразеосемантичного поля «працьовитість / неробство» використано ієрархічне структурування: фразеологічна одиниця → синонімічний ряд → фразеосемантич-

на підгрупа → фразеосемантична група → фразеосемантичне мікрополе → фразеосемантичне поле. Концептуально, услід за В. Мокієнком, Ю. Прадідом, П. Мюлднером-Нецковським та іншими, автор виходить з вузького трактування фразеологізмів, беручи за основу семантичну неподільність, відносну стійкість, відтворюваність, організованість за моделлю словосполучення (переважно експресивного характеру) (с. 32).

Другий розділ «Системно-структурні відношення у фразеосемантичному полі “працьовитість / неробство”» присвячено детальному опису ієрархічної структури поля «працьовитість / неробство», моделюванню мікрополів, виділенню їхніх ядерних і периферійних зон. Полярний принцип побудови поля зреалізовано на рівні мікроструктури шляхом виокремлення антонімічних рядів та пар у межах конкретних підрозділів. Для об'єктивнішого розкриття змісту фразеологічної одиниці (ФО) подано ілюстрації з Національного корпусу польської мови. Дослідниця встановила, що 89 % одиниць фразеосемантичної групи «займатися / не займатися корисною діяльністю» зіставляються з неробством і лише 11 % – з роботою, а 70 % одиниць фразеосемантичної групи «характеристика діяльності» – це негативно забарвлені фразеологізми (с. 84). Аналізуючи фразеосемантичну групу «працівник», автор переконливо доводить, що серед одиниць цієї групи переважають фразеологізми на позначення непрестижних професій, а саме: повії (53 ФО), учителя (30 ФО), міліціонера (21 ФО), прибиральника (7 ФО), охоронця (7 ФО); натомість не зафіксовано фразеологічних одиниць на позначення юриста, економіста, банкіра, митника, програміста та інших високооплачуваних і престижних професій (с. 84).

Неабияку увагу дослідниця приділяє проблемі полісемії, яка у сфері фразеосемантичного поля «працьовитість / неробство» трапляється зрідка; окремі факти проаналізовано

досить скрупульозно із зазначенням причин виникнення та шляхів розвитку.

Серед теоретичних здобутків рецензованої праці є вивчення явища варіантності, проведеного на значному фактичному матеріалі, зокрема мовиться про випадки лексичного, формального та змішаного варіювання компонентів фразеологічної одиниці.

У третьому розділі «Типологічні різновиди одиниць фразеосемантичного поля “працьовитість / неробство” за їх компонентним складом» розкрито внутрішню форму фразеологічних одиниць досліджуваних тематичних груп і тим самим засвідчено їхню етнічну самобутність. «Освіжаючи» внутрішню форму, авторка намагається показати, як за посередництвом фразеологізмів польський етнос об'єктивує предметний світ, формує й виражає світоглядні ідеї. Заслугують схвалення деякі етимологічні акценти. Знаходячи опертя в значній за кількістю науковій та довідковій літературі, дослідниця подає не лише вже наявні теорії походження певної одиниці, але й власні етимологізування, більшість із яких є досить переконливими, приміром, поява значення «опинитися без роботи, втратити посаду» у ФО *pójsć na Grzybów* (*Grzybów* – назва району Варшави) в результаті мовної гри зі значенням і формою *iść (pójsć) na grzybki* (с. 134). Уміння аналізувати й узагальнювати продемонстровано також на прикладі семантичних зрушень (від прямого значення до переносного) у звороті *zbijać bakę z cebuli* (с. 122–123): збивати цибулю → завдавати шкоди → марнувати час → ледарювати.

Досліджуючи значення фразеосемантичних груп, автор проводить паралелі з аналогічними фразеотематичними групами української, російської, чеської, верхньолужицької, англійської та французької мов. Таке зіставлення, безсумнівно, викликає чималий науковий інтерес у плані встановлення типологічних відмінностей і мовних універсалій.

Загальні висновки підсумовують зміст проведеного дослідження й окреслюють перспективи подальшої роботи.

На особливу увагу заслуговує «Ідеографічний словничок польського фразеосемантичного поля “працьовитість / неробство”», який подано в додатку. Зібрані в словничку ФО І. Мирошніченко об'єднала в п'ять тематичних груп: 1) займатися / не займатися корисною діяльністю; 2) діяльність за родом занять; 3) характеристика діяльності; 4) суб'єкт діяльності / бездіяльності; 5) характеристика суб'єкта діяльності. У межах кожного тематичного розділу фразеологічний матеріал розміщено в алфавітному порядку, а після кожного фразеологізму подано паспортизацію. Неабияку увагу в словниковій статті автор приділяє фразеологічній варіантності. У круглих дужках зазначено орфографічні (*biały Murzyn (murzyn)*), фонетичні (*robić coś na glans (glanc)*, *papa smurf (smurf)*), морфологічні (*fabrykant (fabrykantka) aniołków*, *robić coś na łap-cap (łapu-capu)*), видові (*robić (zrobić) coś na gwizdek*, *iść (pójść) na grzybki*), словотвірні (*kasza (kaszka) z mlekiem (mleczkiem)*, *posyłać (wysłać) kogoś na zieloną trawkę*), синтаксичні (*robić coś z biedą (biedzić się nad czymś)*, *panna z Modlina (panna Modlińska)*), лексичні варіанти компонентів фразеологізму (*pracować (harować, tyrać, orać, zasuwać) jak osioł (wół)*, *łapać (gonić) muchy (motyle)*, *leżeć do góry brzuchem (pępkim)*), а у квадратних дужках – факультативні (*leniwy jak [stary] kot*, *leżeć [martwym] bykiem*, *zbijać bąki [z cebuli]*, *być na cudzym [chlebie]*). Багатозначні ФО в кожному новому значенні представлено в різних тематичних групах (*niebieskie ptaszki*: «1) дармоїди, нероби; 2) контролери білетів у автобусі або трамваї»), тематичних підгрупах (*lekki chleb*: «1) легка робота; 2) проституція») та синонімічних рядах (*anioł stróż*: «1) тюремний наглядач; 2) міліціонер»), що зумовлює їхню повторюваність у межах словничка. Матеріали «Ідеографічного словничка польського фразеосемантичного поля “пра-

цьовитість / неробство» заслужують на використання в лексикографічній практиці при укладанні великого ідеографічного словника польської фразеології та перекладних фразеологічних словників.

Позитивно оцінюючи обрану автором методичку опису, спосіб репрезентації матеріалу та глибину аналізу, об'єктивність спостереження й висновків, зазначимо, що монографія молодшої дослідниці І. Мирошніченко «Фразеосемантичне поле “працьовитість / неробство” в польській мові», безумовно, збагатить теорію лексичної семантики та неодмінно знайде своє застосування в практиці.